

Анђела Гавриловић
825 ГОДИНА ПОСТРИГА СВЕТЕ АНАСТАСИЈЕ – МОНАСТИР
ПРЕСВЕТЕ БОГОРОДИЦЕ У КУРШУМЛИЈИ: ЗБОРНИК
РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА КУРШУМЛИЈА-ПРОЛОМ
БАЊА, 26 –28. НОВЕМБАР 2021., 141 стр., илустрације у боји



Године 2021. навршило се 825 година од чина пострига Свете Анастасије Српске, мајке Светог Саве, у манастиру Пресвете Богородице код Куршумлије. Тим поводом је у оквиру научног пројекта „Богословље и духовни живот Српске православне цркве: Историја и идентитет“ од 26. до 28. новембра 2021. године у Куршумлији и Пролом бањи одржан научни скуп под називом „825 година пострига Свете Анастасије – Манастир Пресвете Богородице у Куршумлији“. Скуп је реализован у организацији Православне Епархије нишке, Православног богословског факултета Универзитета у Београду, Матице српске и Центра за литургичке студије Монс Хемус. Нарочити подстицај за одржавање скупа потекао је од владике нишког, господина Арсенија, који је благословио рад скупа и на чију иницијативу је скуп и одржан.

Зборник радова са научног скупа „825 година пострига Свете Анастасије - Манастир Пресвете Богородице у Куршумлији: Куршумлија - Пролом бања, 26–28. новембар 2021“ објављен је 2022. године, а његов приређивач и уредник је проф. др Владимир Вукашиновић. Зборник је штампан у тиражу од 200 примерака. Важност објављивања зборника реферата (и одржавања скупа) лежи у чињеници што је његовом појавом научној и широј јавности скренута пажња на личност и дело Свете Анастасије Српске, као и на манастир код Куршумлије у којем је живела на кон монашења посвећен Преветој Богородици. Зборник садржи седам реферата, од којих су два написана у коауторству. Публикација садржи реферате из области литургије, канонског права, химнографије, архитектуре, а један рад је посвећен и тајноводству тумачењу монашке службе у делима отаца.

Зборник са рефератима скупа отпочиње „Предговором“ уредника протопрезвитера-ставрофора професора Владимира Вукашиновића (стр. 5), након којег следе „Поздравна слова“ владике нишког господина Арсенија (стр. 7–9) и декана Православног богословског факултета, протопрезвитера професора Зорана Ранковића (стр. 10). Указавши добродошлицу у Топлицу, град Куршумлију и Пролом бању, у област удеоне кнежевине Стефана Немање и некадашње топлічке епархије, коју је основао Свети Сава, владика нишки господин Арсеније је најпре у свом говору представио прошлост топлічког краја и историјско-духовне прилике времена великог жупана Стефана Немање и његове жене Ане. Потом је посебно указао на значај топлічке светиње посвећене Пресветој Богородици, која још увек почива у рушевинама и коју народ изузетно поштује, а исказао је и наду да ће научни скуп представљати подстицај за обнову древне топлічке обитељи. Декан Богословског факултета, протопрезвитер професор Зоран Ранковић, је у свом обраћању скренуо пажњу на цитат једног знаменитог посленика на проучавању историје српског народа: „Докле год постоји и један траг, докле год постоји и најмања могућност да осветлимо део историје нашег народа, треба трагати за тим подацима“. У том смислу, изнео је наду да ће рад скупа допринети новим сазнањима везаним за живот Преподобне Анастасије.

Након уводних поздравних говора, зборник отвара саопштење Предрага Пузовића „Преподобна Анастасија-Ана“ (стр. 11–24). Оно је

посвећено познатим подацима из живота монахиње Анастасије Ане. Истичући да је највећи део живота Преподобне Анастасије-Ане непознат и анализирајући историографију посвећену неразјашњеним питањима њеног живота, аутор се осврће на податке из последњих година живота монахиње Анастасије.

У наредном саопштењу зборника под насловом „Служба на пострижење монахиње (црноризице) у српском евхологиону Гилџф. 21 РНБ из XII–XIV века“ (стр. 25–42) аутори Зоран Ранковић и Владимир Вукашиновић анализирају посебан чин монашког пострига из српског евхологиона који се чува у Руској националној библиотеци у збирци Гилфердинга. Аутори у раду представљају структуру чина пострижења монахиње са кратким коментарима, обележјима писма правописа и језика. У прилогу такође доносе и препис текста чина пострижења црноризице.

У следећем раду под насловом „Чин пострига монахиње (Евхологиј Coislin 213 из 1027. г.) и Типик Манастира Богородице Благодатне у Цариграду (око 1110/1138. г.) као могући узор за последовање пострига Преподобне Анастасије и устројство Манастира Пресвете Богородице у Куршумлији“ (стр. 43–60) Србољуб Убипариповић парцијално анализира наведене изворе богослужбеног и црквено-правног карактера, које сагледава као потенцијалне узор за последовање пострига монахиње Анастасије и за уређење женског манастира Пресвете Богородице у Куршумлији.

У следећем реферату под насловом „Женско монаштво у канонском предању цркве до средине V века“ (стр. 61–74), његов аутор Зоран Деврња скреће пажњу на чињеницу да је женско подвижништво до средине IV века било еклесијално и социјално тешко видљиво и разлоге таквих околности проналази у потпуној потчињености жена-будућих монахиња *pater familias*-у као ригидној статусној заоставштини римског права.

Наредни рад, „Свете жене у српској химнографији“ (стр. 75–95), аутора Николе Лукића и Ане Рашковић, посвећен је анализи култова српских светитељки у богослужбеној химнографији, која је очувала успомену на пет српских светитељки: Преподобну Анастасију-Ану, Преподобну Јелисавету-Јелену (Анжујску), Преподобну Јевгенију-Милицу, Преподобну деспотицу Ангелину (Бранковић) и Преподобну Јелисавету-Јелену (Штиљановић). Свака служба је у раду посебно анализирана. Када је о Служби Преподобне Анастасије реч, у раду је указано на податак да су шутири помени Преподобне Анастасије у Теодосијевој Служби Светом Сави и Служби Светом Симеону једини помени ове светитељке у српској химнографији од краја XIII до друге половине XX века, као и да је 1972. године последовање преподобној Анастасији у Хиландару саставио протојереј Мирко Р. Павловић, које се као самостална Служба налази у хронолошки најмлађа два штампана издања Србљака (1986; 2018).

Претпоследњи рад зборника, аутора Предрага Петровића под називом „Тајноводство монашке службе у списима божанственог Дионисија Ареопагита“ (стр. 97–111) за своју тему има начин перцепције монаштва од стране божанственог Дионисија Ареопагита. Он монаштво анализира као посебан вид аутентичног црквеног живота, потом тајноводствено

тумачи термин „монах“, као и тајноводствене аспекте монашке службе, истичући да је монаштво „својеврсни пројавитељ једне од темељних димензија божанског начина човековог постојања“ односно „показатељ Божије присутности“ и „конкретно присуство Божије у историји“. На послетку, у раду је учињен осврт на савремене импликације тајноводства последовања монашког пострига.

Рад Мише Ракоције под насловом „О рановизантијским јонским импост капителима из Богородичине цркве у Куршумлији“ посвећен је проблему капитела Немањине задужбине у Куршумлији посвећене Пресветој Богородици. Они су у цркви затечени као сполије у припрати из XIV века, што је време када су постављени у склопу трибелона, као што је исти капител донет у XIV веку у цркву у селу Мрвеш, можда и у Рударе. Капители из Богородичине цркве су у саопштењу сагледани као део особене целине – групе идентичних јонских импост капитела у највећем броју откривених у Царичином граду (Iustiniana Prima), затим код цркве Свете Петке у селу Рударе (два), код Бојника у селу Мрвеш и у Ђурлини код Ниша. Изнета је претпоставка о апотропејском значењу капитела, и доградњи припрате у XIV веку. Анализа места где су капители затечени као базе стубова и стручно поткрепљен предлог да заузму своје природно место на врху стуба, први је корак ка реализацији идеје о обнови цркве Пресвете Богородице.

На крају су прилози у боји посвећени изложби поводом стогодишњице од првих археолошких ископавања вршених у манастиру Пресвете Богородице у Куршумлији. Изложбу су приредили Емина Зечевић и Милан Савић.

Зборник радова са научног скупа „825 година пострига Свете Анастасије - Манастир Пресвете Богородице у Куршумлији“ својим занимљивим и раније необрађеним темама и фокусом на личности и делу манахиње Анастасије, мајке Светог Саве, покреће важна питања и у знатној мери расветљава одређене опште сегменте њеног живота: он доприноси бољем познавању начина организовања монашког живота, места где се он могао водити, правила по којима се структурирао и начина ступања у монашку заједницу - чина пострига. Посебан значај овог зборника и његових радова лежи и у чињеници да он представља путоказ за даља истраживања. Најзад, зборник који је пред читаоцима, као и одржани научни скуп, усмерава пажњу научне и шире јавности на манастир Пресвете Богородице на ушћу реке Косанице у Топлицу код Куршумлије. Уз оближњу цркву Светог Николе, Богородичин манастир, место замонашења Преподобне Анастасије-Ане, представља најстарију немањинску задужбину, чије је подизање у најдоследнијем смислу, изменило токове српске историје. С обзиром на њен значај, на да је да ће резултати научног скупа „825 година пострига Свете Анастасије – Манастир Пресвете Богородице у Куршумлији“ допринети јачању свести о неопходности његове обнове и помоћи покретању конкретних корака у њеној реализацији.